

**Науковці ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
взяли участь у наукових читаннях
«Економічна україніка професора С.М. Злупка у світлі формування нової
парадигми наукових досліджень (до 90-річчя від дня народження)»**

Доктор економічних наук, професор Степан Злупко (1931–2006)

Науковці ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» долучилися до проведення Наукових читань «Економічна україніка професора С.М. Злупка у світлі формування нової парадигми наукових досліджень (до 90-річчя від дня народження, 15.07.1931 – 15.11.2006)». Захід відбувся 7 лютого 2022 року в режимі зом-конференції на базі кафедри економіки України Львівського національного університету імені Івана Франка. У Наукових читаннях взяли участь науковці – провідні фахівці в галузі історико-економічних досліджень, макроекономіки та регіоналістики, викладачі ВНЗ, докторанти та аспіранти, представники бізнесу, урядових та громадських структур, зарубіжні колеги.

Степан Миколайович Злупко (1931–2006) – видатний учений-економіст, доктор економічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, лауреат Премії імені Михайла Туган-Барановського НАН України.

У системі Академії наук С.М. Злупко почав працювати з 1972 р., коли він був звільнений з посади доцента кафедри політичної економії Львівського університету із заборонаю викладацької діяльності за відстоювання власної наукової позиції, що розходила з офіційним трактуванням суспільно-політичних та економічних процесів в історії України XIX ст. Завдяки академіку М.І. Долішньому впродовж 1972–1974 рр. С.М. Злупко працював старшим інженером Львівського відділення Ради з вивчення продуктивних сил УРСР

Академії наук УРСР. На той час він уже мав вчений ступінь кандидата наук і був автором двох монографій, а його докторська дисертація «Економічна думка Галичини в другій половині ХІХ ст.», подана до спецради Університету, була знята з розгляду з ідеологічних міркувань. Завдяки таланту і працьовитості С.М. Злупко за два роки пройшов шлях від молодшого до провідного наукового співробітника Львівського відділення Інституту економіки Академії наук УРСР. У 1989 р. він захистив докторську дисертацію, підготовлену за час роботи в науководослідному інституті, – «Зайнятість населення та її регіональні особливості (методологія, методи, організація)». Упродовж 1987–1991 рр. С.М. Злупко був членом Наукової Ради АН УРСР з проблем демографії і трудових ресурсів. Коли в 1990 р. вченого запросили повернутися до викладацької діяльності у Львівський університет ім. Івана Франка, він погодився, але не залишив науководослідницької роботи в Академії наук (з 1992 р. – Національна академія наук України). Працюючи головним науковим співробітником Інституту регіональних досліджень НАН України, доктор економічних наук, професор С.М. Злупко доклав титанічних зусиль для методологічного оновлення та творчого розвитку економічної науки в Незалежній Україні.

С.М. Злупко започаткував нові напрями економічних досліджень (економічне націознавство та екогенологія), зробив вагомий внесок у розвиток демографії та економіки праці, просторової економіки, історико-економічних досліджень та формування концепції сталого розвитку. У його науковому доробку – понад півтори тисячі наукових та науково-популярних праць, які присвячені надзвичайно широкій тематиці і формують цілісну наукову систему, що поєднує історію української та світової економічної думки, історію господарства України, теорію перехідної економіки, регіоналістику, економічну кібернетику і глобалістику, дослідження трудового потенціалу і зайнятості, економічну теорію і економічну культуру. Степан Злупко – вчений європейського рівня, науковець-новатор, патріот, який до останніх днів свого життя працював задля духовного відродження та економічного розвитку України.

С.М. Злупко вважав одним із найважливіших завдань державотворення вивчення економіки України в єдності її історії, сучасності та геоекономічної перспективи. Тому в 1992 р. ініціював створення на економічному факультеті Львівського університету першої в Україні кафедри економіки України і невдовзі очолив її. У виступі декана економічного факультету ЛНУ ім. Франка **Ростислава Михайлишина** було висвітлено розвиток наукових шкіл економічного факультету Львівського університету та роль у їх формуванні професора С. Злупка.

Завідувачка відділу економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» д.е.н. **Вікторія Небрат** присвятила свій виступ розкриттю внеску професора Злупка у розроблення нової парадигми наукових досліджень. Однією з визначальних рис С.М. Злупка як особистості, педагога, вченого була послідовна й цілісна державницька позиція. Тому його світогляд і діяльність, виступи і публікації пронизані ідеями самопізнання нації,

самоорганізації та національного державного будівництва. Господарство він розглядав не лише як джерело матеріальних благ, а як сферу людської самореалізації та соціального розвитку. Дослідження економіки та еволюції господарських систем вчений спирав на широке історико-економічне підґрунтя, а саме: вивчення генези історичних форм господарювання, історичних форм координації економічних відносин та історії економічної думки як наукового відображення розвитку господарства.

Формування нової парадигми економічних досліджень обумовлено низкою історичних умов та викликів сьогодення, зокрема: процесами посттоталітарної суспільної трансформації; глибокими інституційними змінами в надрах самої ринково-ліберальної економічної системи; розгортанням процесів інформатизації та цифровізації, що видозмінюють структуру суспільного виробництва та характер економічних відносин; глобальними екологічними загрозами, які висувають на перший план проблематику взаємодії людини і довкілля; кризовими явищами у розвитку економічної теорії, яка повинна давати адекватні новим умовам і викликам, відповіді.

Внесок професора Злупка у формування нової дослідницької парадигми має кілька вимірів:

по-перше, він виступив з критикою догматів марксистської політичної економії з етичних, історико-культурних та, власне, економічних позицій. Це сприяло декомунізації суспільної свідомості, формуванню нового економічного мислення, докорінній зміні характеру економічних досліджень;

по-друге, вчений започаткував системне вивчення спадщини української економічної думки, що створило передумови не лише глибшого пізнання економічної теорії та практики в їх історичній взаємообумовленості, а й підвищенню національної самооцінки, власної гідності нової генерації українських громадян, народжених у Незалежній Державі. Звернення до історії української економічної думки працювало на методологічну переорієнтацію від класово-партійних до загально цивілізаційних і національно-культурних пріоритетів;

по-третє, на основі української історико-культурної традиції професор Злупко запропонував синтезований підхід (людина – економіка – довкілля) до розгляду суспільного відтворення, який сьогодні є найпрогресивнішим і розвивається як теорія сталого розвитку. Цей підхід відкриває шлях до звільнення від «ресурсного прокляття», гармонізації людської діяльності та навколишнього середовища, формування «зеленої» та «синьої» економіки;

по-четверте, С.М. Злупко обґрунтував єдність минулого, теперішнього і майбутнього в трактуванні змісту, закономірностей, тенденцій і перспектив економічного розвитку.

Таким чином, у його теоретичній системі історико-економічне знання слугує:

- фактологічним базисом теоретичних узагальнень щодо загальних закономірностей і специфічних особливостей суспільних трансформацій;
- арсеналом ідей та засобів пізнання власної ідентичності в єдності історико-культурних, ментальних, поведінкових, інституційних характеристик та механізмів регулювання економічного життя;
- підґрунтям компаративного аналізу та оцінки суспільної ефективності економічних систем та їх національних моделей;
- основою наукового передбачення траєкторії подальшого розвитку;
- джерелом формування національної ідеї, стратегії та програми національно-державного будівництва, у т. ч. – обґрунтування напрямів реформування економіки та регуляторних заходів уряду.

Наукова парадигма економічних досліджень, як єдність постановки проблем і методологічного інструментарію їх розв'язання, зазнає змін. Але, без визначення ціннісних пріоритетів економічної діяльності та усвідомлення історико-культурної детермінованості суспільного розвитку, розроблення найактуальніших проблем економіки не може бути результативним. Професор Злупко аргументовано вказав цей шлях.

Провідний науковий співробітник відділу регіональної економічної політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» доктор економічних наук, професор **Анатолій Мокій** наголосив на історичних імперативах, що визначають розвиток економіки України, звернувшись до праць Степана Злупка. Він зауважив, що вчений мав сміливість у постановці та розробленні питань економічної історії та політичної економії, а також мужність, якої багатьом не вистачало, у відстоюванні власної наукової та громадянської позиції. Доповідач також порушив питання продуктивної спроможності нації в контексті праць відомого вченого-економіста В. Голубничого, дослідження яких започаткував професор С. Злупко, а продовжила – професор Н. Супрун, підготувавши фундаментальне видання «Політична економія суспільного прогресу Всеволода Голубничого : [монографія] : у 2-х т. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Наталії Супрун ; [НАН України, Ін-т економіки та прогнозування]. Київ : Наукова думка, 2017-2019. ISBN 978-966-00-1603-3..

Своєю чергою, головний науковий співробітник відділу економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» д.е.н., професор **Наталія Супрун** наголосила, що С.М. Злупко, осягнувши глибини історії української економічної думки, відкрив не лише нові імена, а й простір для нових досліджень. «Талант вченого ще й у тому, – зауважила науковця, – що він сам написав стільки, щоб зацікавити інших. С.М. Злупко показав величезну палітру видатних вчених-українців, а головне – позбавив нас комплексу меншовартості». Одним із важливих напрямів, які започаткував Степан Миколайович, є вивчення історії економічної думки української діаспори, що має величезний потенціал для

компаративного аналізу економічних систем, дослідження державно-монополістичної моделі економіки тоталітарного суспільства з альтернативних джерел та демістифікації української економічної історії.

У своєму виступі радник Головної рахункової палати України, доктор економічних наук, професор **Степан Голубка** обґрунтував ідентифікацію професора Злупка як класика економічної україніки. Доповідач зауважив, що професор Злупко – вчений-новатор, діяч науки і техніки, творчість якого є взірцем в галузі економічного націєзнавства; його авторитет у галузі історії економіки та економічної думки визнаний міжнародною науковою спільнотою; доробок вченого у розробленні нових напрямів економічної науки та сучасних проблем національної економіки є основою подальшого розвитку наукових досліджень. Як його учень і послідовник Степан Голубка наголосив на всеосяжності та цілісності світоглядної позиції вченого і тих цінностях, які він закладав у розуміння економічного націєзнавства. Насамперед, це людиноцентризм, генетична спадкоємність і соборність у розвитку національної інтелектуальної та господарської культури, органічне поєднання історії української та світової економічної думки.

Професор кафедри економічної теорії Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, доктор економічних наук **Валентина Фещенко** охарактеризувала як науковий прорив внесок професора Злупка в історико-економічну науку. З його іменем пов'язане відновлення у 90-ті рр. ХХ ст. досліджень з історії економічної думки України на методологічних засадах загальноцивілізаційних цінностей, наукової істинності та достовірності. Завдяки працям Степана Миколайовича інтелектуальна спадщина видатних особистостей М.Тугана-Барановського, Є.Слуцького, І.Франка та ін. набула більш глибокого вивчення й поширення (монографічні дослідження, публікація архівних джерел, статті у науковій періодичній літературі); вітчизняна громадськість познайомила також з науковими здобутками раніше невідомих або мало відомих українських вчених, дослідників, імена яких за умов тоталітаризму замовчувались. На підґрунті досліджень С.Злупка українська економічна думка поставала як вагома складова загального процесу розвитку світової економічної науки.

Голова Наукового товариства імені Сергія Подолинського, професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування Національної академії статистики, обліку та аудиту, доктор економічних наук **Володимир Шевчук** у своїй доповіді «Рятівна картина світового економічного надбання: внесок і місія українства» зупинився на глибинному зв'язку економічної україніки професора С.М.Злупка з фізико-економічним доробком видатного мислителя, письменника і правозахисника М.Д.Руденка. «Український інтелектуал залишив нам ескіз енергетичної моделі сучасної цивілізації, дотримуючись якої, можна вийти з теперішньої еколого-економічної кризи», – наголосив Володимир Шевчук. Він поділився з присутніми особистими спогадами про те, як познайомив Степана Злупка і Миколу Руденка – двох непересічних людей, близьких по духу, які знали

і писали один про одного. Доповідач зауважив, що зараз для України вкрай важливими є субстанційне мислення, яке має стати життєствердною світоглядною основою національної і глобальної економічної стратегії України, рятівної для світового співтовариства.

Доктор економічних наук, професор кафедри національної економіки та публічного управління КНЕУ імені Вадима Гетьмана **Ірина Радіонова** охарактеризувала професора Злупка як «дослідника, який розкрив внесок української науки в сучасну макроекономіку». Він довів, що українці, нарівні з іншими народами, дали світовій макроекономічній науці і видатних постатей й яскраві ідеї. Зокрема, Павло Чомпа як економетрист намагався оцінити марнотратство на галицьких теренах, Всеволод Голубничий як макроекономіст здійснив аналіз ефективності радянської економіки на основі агрегованих показників економічної динаміки. Згадуючи особисте знайомство з професором Злупком, доповідачка зауважила: «Кожна людина залишається в житті інших людей через той вплив, який робить на їхнє життя. Спілкуючись із С.Злупком, я розуміла, що він знає більше, ніж я. При цьому пан Степан щедро, як Христос – хліб, роздавав свої знання, намагався підняти того, хто поряд, до свого рівня. І це надихало, спонукало до праці. Степан Злупко і зараз нас всіх утверджує у вірі в себе і наше щасливе майбутнє».

Спогадами про видатного вченого-економіста поділився завідувач кафедри економіки підприємства Львівського національного університету імені Івана Франка, професор **Іван Михасюк** у своїй доповіді «Він пережив свій Сибір у Львові». Завідувачка кафедри економіки України професорка **Лідія Гринів** зупинилася на значущості наукової спадщини професора С. Злупка для досягнення викликів і завдань сьогодення. У виступі професора кафедри економічної кібернетики **Володимира Вовка** було наголошено на необхідності та спрямованості ідеологічної складової викладацької роботи, зразком якої залишається педагогічна діяльність професора Злупка. Професор кафедри теорії держави і права та конституційного права Міжрегіональної академії управління персоналом, доктор наук в галузі політології **Федір Медвідь** розглянув економічну україніку С. М. Злупка у світлі проблем національної безпеки України.

Професор кафедри економіки України Львівського національного університету імені Івана Франка, доктор економічних наук **Ольга Стефанишин** привернула увагу до започаткованої професором Злупком кардинальної зміни термінології в дослідженнях людського потенціалу економіки. «Засідання кафедри, – згадувала доповідачка, – були виставами одного актора-інтелектуала. Він дав наратив: людина – головний актор економіки і він має національну приналежність. Людські ресурси, трудовий потенціал – всі ці терміни не підходять, бо це теж ресурсний підхід. Людський інтелектуальний потенціал – ось ключова категорія в добу інформатизації. Постановка і розроблення питань гнучкої та дистанційної зайнятості тоді були започатковані професором Злупком і визначені як важливий і перспективний напрям соціо-економічних досліджень».

На актуальних ціннісно-методологічних підходах С.М. Злупка до дослідження регіоналістики зупинився доктор економічних наук, доцент кафедри фінансового менеджменту Львівського національного університету імені Івана Франка **Ігор Назаркевич**. Він наголосив, що професор Злупко розглядав регіони як елементи цілісної органічно впорядкованої системи, єдиної і неподільної Української держави. Особливістю наукових досліджень С.М. Злупка є намагання знайти ознаки спільності між територіями, які б змогли нівелювати відмінності та зменшити потенціал суспільно-політичної конфронтації між ними. Регіони, як територіальні одиниці єдиної національної економіки, попри свої особливості, через міжрегіональні зв'язки мають посилювати один одного. Однак на думку вченого, також повинна бути і здорова конкуренція між регіонами. Це сприятиме пошуку оптимальних рішень для розв'язання поставлених завдань, раціональному використанню ресурсів тощо. В цьому контексті значно актуалізується проблема розвитку інноваційної конкурентоспроможної економіки, параметри якої визначаються процесами глобалізації, завдяки якій не тільки поглинається робоча сила українських регіонів, але і створюються умови для розвитку інноваційної економіки. Доповідач нагадав про наукове передбачення професора Злупка щодо посилення впливу глобальних детермінант розвитку регіональних ринків, які в майбутньому виявлятимуться ще більше. З урахуванням цього вчений наголошував, що національні інтереси – системоутворююче поняття і телеологічна детермінанта розвитку економіки. Методологічна основа регіоналістики, за С. Злупком, – це наукова системологія, що трактує регіон із позицій сукупності та взаємодії природо-ресурсних, науково-технічних, культурних, політичних та інших елементів, у центрі яких – людина з її знаннями, досвідом, розумом, волею.

Геополітично-цивілізаційні цикли економічного розвитку України за працями С.М. Злупка охарактеризував кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу економічної історії ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» **Назар Горін**. Професор Злупко наголошував на тому, що економічна культура українського народу в кожен історичний момент є сув'язю трьох теперішностей – минулого, сучасного, майбутнього. Спроба вирватись із цієї сув'язі загрожує спрощенням та огрубленням культурного процесу, що нерідко приводить до однобічних та неправдивих висновків, слугує підставою для політичних спекуляцій. Як зауважував С. М. Злупко: «Без правди минулого немає шляху до майбутнього». Аналіз попередніх періодів економічного розвитку України свідчить, що сприятливі умови виникали тоді, коли геополітична орієнтація була спрямована до центрів цивілізації. З цього випливає, що прискорений економічний та культурний розвиток України вимагає тіснішого міжнародного співробітництва з тими країнами, які є лідерами у розвитку науки, техніки, економіки та культури. До них вчений зараховував країни Західної Європи, Північної Америки, Далекого Сходу (Японію, Південну Корею та ін.). Намагання окремих політиків скерувати Україну до тіснішої інтеграції в

євразійський економічний простір професор Злупко вважав не згубним, а трагічним для її майбутнього.

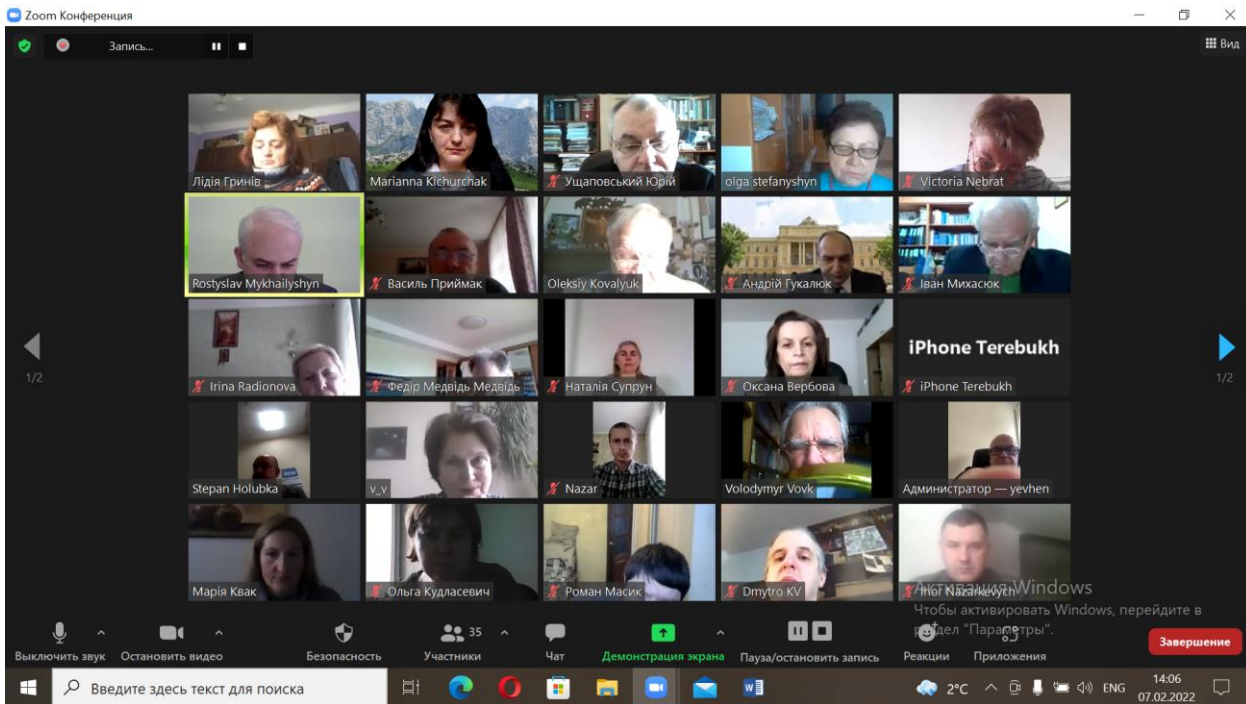
До Наукових читань долучився також син професора Злупка – доктор економіки, керівник Центру досліджень у Чиказькому університеті **Тарас Злупко**. У своєму виступі він зазначив, що професор Злупко репрезентував певний спосіб думання, який, вбираючи в себе історико-культурні традиції та загальноцивілізаційні цінності, є продуктивним для формування геополітичної перспективи української нації та державності. Важливим результатом цієї події має бути не тільки вшанування пам'яті вченого, а моніторинг стану актуальних наукових розробок: що ми розуміємо про стан та тенденції економічного розвитку, чи бути нам частиною світового процесу? чи ми щось вносимо в інтелектуальний поступ? Адже ми повинні давати новий науковий продукт нації.

При підведенні підсумків учасники заходу вирішили запровадити традицію проведення Наукових читань «Економічна україніка професора С.М. Злупка у світлі формування нової парадигми наукових досліджень» з визначеними тематичними напрямками та на різних організаційних майданчиках (в установах, з якими пов'язана наукова та викладацька діяльність С.М. Злупка). Повні тексти доповідей учасників запропоновано опублікувати на сторінках фахового періодичного видання «Історія народного господарства та економічної думки України» [<http://ingedu.org.ua/>].

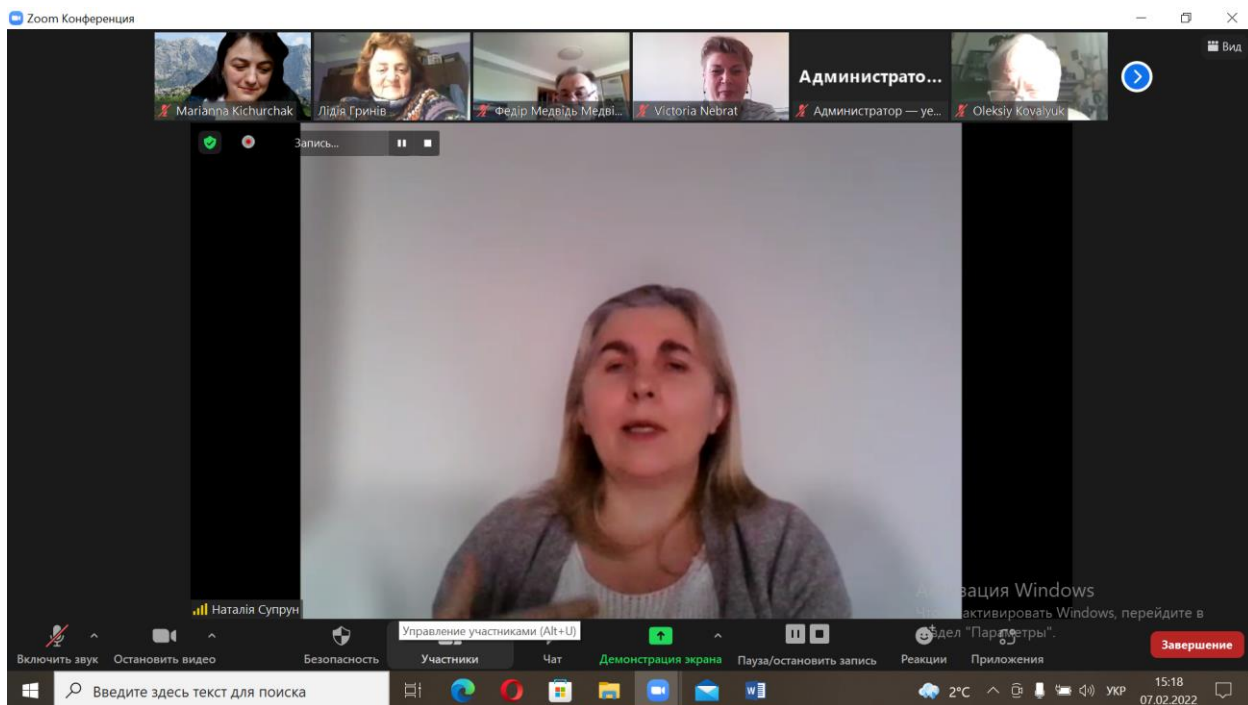

Доктор економічних наук Вікторія Небрат
(Інститут економіки та прогнозування НАН України)

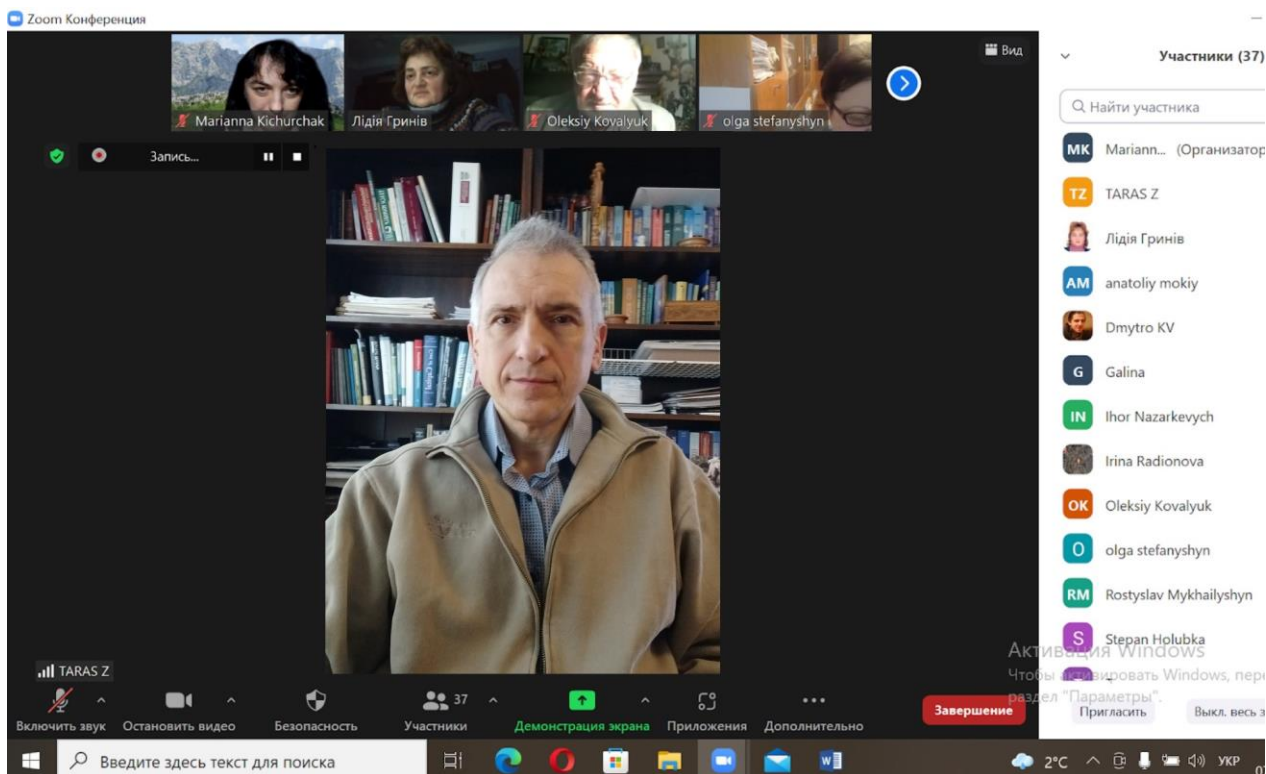

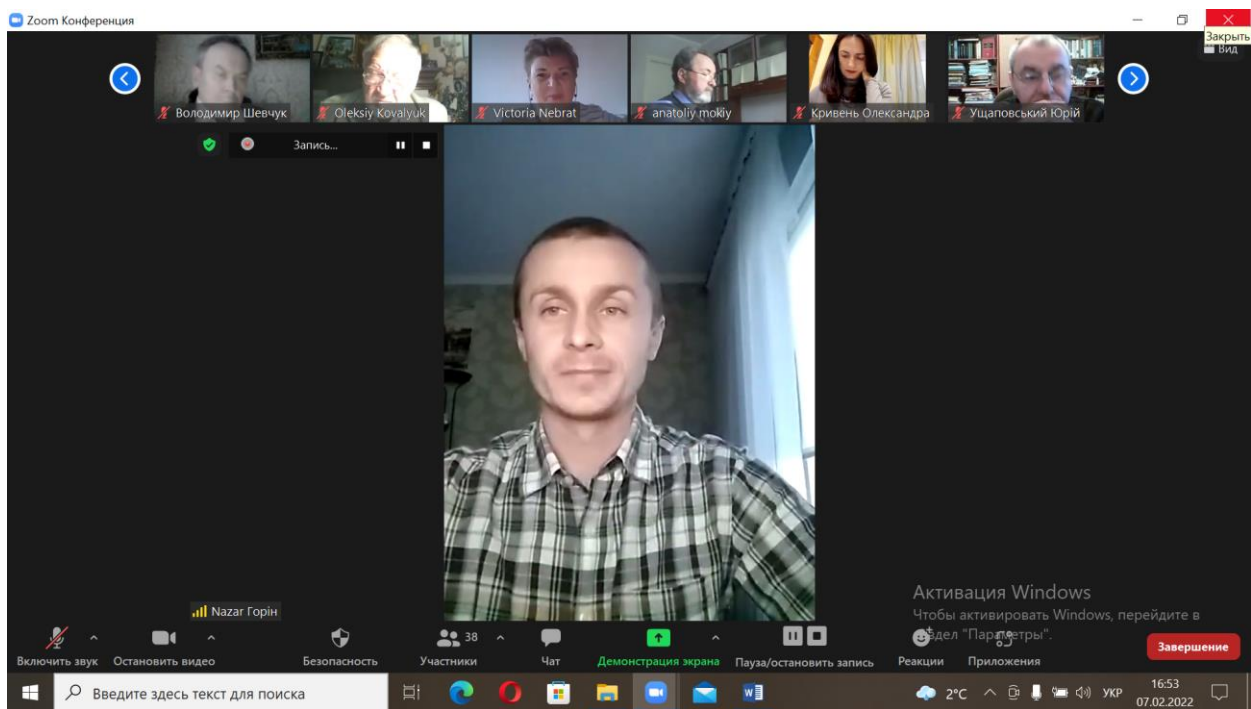
Доктор економічних наук, професор Анатолій Мокій
(Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України)

Доктор економічних наук, професор Наталія Супрун
(Інститут економіки та прогнозування НАН України)

Доктор економіки Тарас Злупко
(Центр досліджень у Чиказькому університеті, США)

Кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Назар Горін
(Інститут економіки та прогнозування НАН України)